

Міністерство освіти і науки України
Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет здоров'я, фізичного виховання і спорту

**ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ, СПОРТ
ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ:
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**
(у циклі Анохінських читань)

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції

**17 березня 2017 року
м. Київ**

УДК 373.5:796.325

Портна І.Л.,

старший викладач кафедри спортивної підготовки
Факультету здоров'я, фізичного виховання і спорту
Київського університету імені Бориса Грінченка

Іванько В.В.,

старший викладач кафедри спортивної підготовки
Факультету здоров'я, фізичного виховання і спорту
Київського університету імені Бориса Грінченка

ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЧЛЕНІВ ГАНДБОЛЬНОЇ КОМАНДИ НА РІВЕНЬ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМОСТОСУНКІВ

У статті розглянута висока значимість міжособистісних відносин у спортивній команді для кожного конкретного спортсмена-гандболіста.

Ключові слова: гандбольна команда, індивідуально-психологічні особливості, міжособистісні взаєностосунки.

Актуальність. У. Джеймс проголошує, що існування людини в суспільстві, де на нього не звертають уваги, де не проявляють до нього ніякого інтересу, є «диявольським покаранням». Психологи виділяють ряд життєво важливих потреб, задоволення яких неможливо поза контактами, поза спілкуванням з іншими людьми: крім названої потреби в «підтвердженні» можна виділити потребу в приналежності (потреба бути включеним у різні групи й спільності), потребу в прихильності й любові (любити й бути коханим), у співчутті, у самоповазі (у престижі, статусі, визнанні), в «контролі» над навколишніми, у почутті індивідуальності й, одночасно, у системі переконань і поглядів, що надають сенс життя, тощо.

Спортсмен футбольної команди усвідомлено або неусвідомлено орієнтується на те, щоб характеристики, які несуть у собі інші, відповідали системі його мотивів. Від того, якою мірою і яким способом задовольняються ці потреби, у значній мірі залежить і загальна життєва позиція, і характер його активності, і рівень соціальної зрілості, і можливості реалізації його потенційних здібностей. Тому міжособистісні відносини з членами футбольної команди набувають особистісного сенсу, а прагнення встановити й підтримати задовольняючі особистість відносини стає життєвою цінністю.

Як відзначає К.А. Абульханова-Славська, відношення до людей «вертається» до особистості не тільки у вигляді конкретних відносин, але й у вигляді якісно нового «простору», в якому далі особистість живе. Це «простір» може стати ареною розвитку або падіння, приносячи людині або задоволення, або відсікаючи можливості подальшого зростання й самореалізації.

Для підтримки позитивних відносин, які встановилися між членами гандбольної команди (коли сформоване почуття «ми»), більше значення набуває не стільки подібність, скільки компліментарність, додатковість особистісних характеристик партнерів, яке сприяє їхній урівноваженій участі у взаємодії, створює передумови до того, щоб потреби одного задовольнялися також, як і потреби іншого.

Ще одним критерієм щодо класифікації є ступінь взаємності міжособистісних відносин. Відносини можуть бути симетричними: взаємно позитивними, асиметричними, коли їх знак і модальність у партнерів не збігаються (односторонньо позитивні, односторонньо негативні, протилежні тощо). Симетричність–несиметричність міжособистісних відносин може мати місце й у плані впливу партнерів один на одного. В одному випадку можна говорити про відносну рівність їх взаємовпливів, рівності «внесків» у спілкування, в інших випадках — вплив одного з партнерів може бути більшим, саме він визначає й контролює процеси взаємодії, викликаючи у партнера бажані почуття, думки, дії.

У процесі тестування гандбольної команди за методикою «ОМО» та вивчаючи показники потреби включення, контролю, афекту у досліджуваних перш за все аналізувалися оцінки, які ми отримали за цими основними шкалами. Характеристика поведінки членів збірної команди по гандболу дається на основі отриманих даних. Чим більше значення та розрив між власною і необхідною від оточуючих поведінкою, тим більш вірогідний внутрішній конфлікт.

Задовільні відносини означають для індивіда психологічно прийнятні взаємодії з людьми, які протікають у двох напрямках: від індивіда до інших людей — діапазон від «встановлює контакти з усіма людьми» аж до «не встановлює контакти ні з ким» (інтерес суб'єкта до інших людей); від інших людей до індивіда — діапазон від «завжди з ним встановлюють контакти» аж до «ніколи з ним не встановлюють контакти» (інтерес інших людей до суб'єкта). Включення має на увазі такі поняття, як взаємостосунки між людьми, увага, визнання, популярність, схвалення, індивідуальність і інтерес.

Екстремально високий показник Іе зафіксовано у лівого крайнього № 1, та у лівого напівсереднього № 4, високі показники — правого

крайнього № 5, та у правого середнього № 12, що характеризує гравців як більш активних, здатних до створення й підтримання задовільних відносин з іншими членами команди, на основі яких виникають взаємодія й співробітництво. Ця група спортсменів активно прагне належати до різних груп, бути включеними, як найчастіше перебувати серед людей; прагнуть приймати навколишніх, щоб вони, у свою чергу, приймали участь у їх діяльності, проявляли до них інтерес.

З погляду самооцінки потреба включення виявляється у бажанні почуватися значущою особистістю. Поведінка, що відповідає потребі включення, спрямована на встановлення зв'язків між людьми, які можна обрисувати поняттями виключення або включення, належності, співробітництва. Потреба бути включеним трактується як бажання подобатися, привертати увагу, інтерес. Навіть якщо ця увага негативна, особистість частково вдоволена, тому що нарешті хтось звернув на неї увагу. Бути спортсменом, не схожим на інших, тобто бути індивідуальністю — інший аспект потреби включення. Більша частина прагнень спрямована на те, щоб бути поміченим, звернути на себе увагу, щоб відрізнитися від інших людей. Він повинен бути індивідуальністю. Основним у цьому виділенні з маси інших є те, що потрібно домогтися розуміння.

Низькі показники Іе зафіксовані у правого напівсереднього № 7, № 8 та правого крайнього № 10. Низькі значення говорять про те, що спортсмени не почувують себе добре серед людей (можна припустити, що й серед членів збірної команди) і будуть мати схильність уникати контактів. Так, гравець № 10 найбільш старший серед гравців, подальше вивчення та вирахування коефіцієнту взаємної сумісності серед групи спортсменів було отримано підтвердження про психологічну несумісність гравця № 10 з членами його команди. Дослідження показників Іw — вимагання поведінки в області «включення» показало, що високі показники зафіксовані у гравця № 16, які свідчать про прагнення особистості, щоб оточуючі запрошували приймати участь в його справах, докладати зусилля для того, щоб бути в його товаристві, коли він сам для цього нічого не робить. Низькі значення припускають, що особистість проявляє тенденцію до спілкування з малою кількістю людей, не виявляючи поведінки, яка була б спрямована на пошук контактів, на прагнення належати до груп.

Екстремально низькі та низькі результати зафіксовані у правого крайнього № 3 та правого напівсереднього № 4. Низькі значення припускають, що гравці виявляють у команді тенденцію спілкування з малою кількістю людей, не проявляють поведінки, яка була б спрямована на пошуки контактів, на прагнення належати до будь-яких груп.

Екстремально низькі показники вираженої поведінки в області «контролю» — показник Се, мають гравці № 4, № 7, це показник того, що спортсмени активно уникають прийняття рішень і не можуть взяти на себе відповідальності. Низькі значення по цьому показнику мають гравці № 1, № 2. В цілому 58 % гравців гандбольної команди мають низькі показники Се, що може дуже суттєво впливати як на результативність командної гри, так і на міжособистісні взаємини. Високий показник «контролю» має тільки центровий команди, що свідчить про прагнення контролювати й впливати на навколишніх, брати у свої руки керівництво й прийняття рішень за себе й інших.

Високі значення показника Сw (необхідна поведінка в області «контролю») мають спортсмени № 1, № 2, № 3, що відображає потребу в залежності, чекаючи контролю й керівництва з боку навколишніх, небажання брати на себе відповідальність. Низькі значення показника Сw припускають, що індивід не приймає контролю над собою, це гравці № 2, № 7.

Потреба в афекті на рівні саморозуміння визначається як потреба індивіда почувати, що він гідний любові. Вона зазвичай стосується близьких особистих емоційних відносин між двома особистостями. Емоційне відношення є відношенням, яке може існувати, як правило, між двома людьми, тоді як відносини в області включення й контролю можуть існувати як у парі, так і між індивідом і групою осіб. Потреба в афекті веде до поведінки, метою якого є емоційне зближення з партнером або партнерами. Поведінка, що відповідає потребі в емоційних зв'язках у групах, свідчить про встановлення дружніх відносин і диференціації між членами групи. Якщо така потреба відсутня, то індивід, як правило, уникає близького зв'язку. Загальним методом запобігання близького зв'язку з якою-небудь однією людиною є дружні стосунки з усіма членами групи.

Включення можна охарактеризувати словами «усередині-зовні», контроль — «угорі-унизу», а афект — «близько-далеко». Подальшу диференціацію можна вести на рівні кількості людей, включених у відносини. Афект — це завжди відносини в парі, включення — це звичайне відношення індивіда до багатьох людей, контроль же може бути як відношенням до пари, так і відношенням до багатьох людей.

Попередні формулювання підтверджують міжособистісний характер цих потреб. Для нормального функціонування індивіда необхідно, щоб існувала рівновага у трьох галузях міжособистісних потреб між ним і оточуючими людьми.

Висновки. Гра у гандбол вимагає всебічної підготовки, що обумовлено часто змінюваними ігровими ситуаціями, пов'язаними з різнома-

нітними динамічними індивідуальними і колективними діями. Тактика гри у гандбол реалізується в індивідуальних, групових і командних діях у нападі і захисті. У результаті спостереження за колективом команди гандболістів нами був зроблений висновок, що в цілому психологічний клімат у колективі сприятливий, але були замічені випадки, коли деякі спортсмени нетактовно розмовляли між собою; у процесі спілкування відзначалася неухважність до думки колег по команді; спостерігалось агресивне відношення до інших; іноді спортсмени могли безцеремонно втручатися в особисте життя інших; у більшості досліджених осіб спостерігалось прагнення до незалежності; часто спортсмени неадекватно оцінювали свої можливості.

ДЖЕРЕЛА

1. Бринзак С. Аналіз психологічної сумісності спортсменів на основі порівняння між собою її інформаційних компонентів // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. Вип. 12 : у 4-х т. — Львів : НВФ «Українські технології», 2008. — Т. 1. — С. 56–60.
2. Леевик Г.Е. Черты характера спортсменов разного уровня мастерства // Спортивная психология в трудах отечественных специалистов / Сост. и общ. редакция И.П. Волкова. — СПб. : Питер, 2002. — С. 136–149.

В статье рассмотрена высокая значимость межличностных отношений в спортивной команде для каждого конкретного спортсмена-гандболиста.

Ключевые слова: гандбольная команда, индивидуально-психологические особенности, межличностные взаимоотношения.

The article highlights great importance of interpersonal relationships for each athlete-handball player in sport team.

Key words: handball team, individual and psychological peculiarities, interpersonal relationships.